

Imperialisme Arendt en Mbembe-4

Maieutiek najaar 2023
Petra Bolhuis

1

Van het recht van de sterkste tot het recht van het superieure ras*

- Rasdenken is geen Duitse uitvinding, maar werkte bij de opkomst van Hitler beter dan de vijfde colonne en betaalde agenten volgens Arendt. Heel Europa en ook Amerika was ervan doordeesemd. Racisme was niet nieuw, maar werd door Hitler ongekend consequent ingezet. (68)
- **Rasdenken wordt gevaarlijk als het dé sleutel is tot de geschiedenis.** Het verklaart dan alles. Hoe komt dat tot stand?
- Franse adel ziet zichzelf als **beter ras** en als **internationaal** verwant aan andere adel nadat de Franse revolutie hen heeft verjaagd. De Boulainvilliers zegt begin 18de eeuw dat Frankrijk bestaat dankzij overwinning van de Germaanse stammen die de Galliërs hebben verslagen en hun cultuur hebben vernietigd. Deze Germaanse elite was nu de aristocratie en heerste met **het recht van de sterkste**.
- Dan komt in de late 19de eeuw De Gobineau met een rassenleer, als hij zegt dat hij de historische doctrine heeft geformuleerd die civilisaties ten onder doet gaan. Het **sterkste ras** overwint. Niks gelijkheid of emancipatie, maar 'survival of the fittest'. (73-76) De Ariërs als erfgenamen van de Merovingen. Hij zette het in **tégen de democratie en tégen het patriottisme**.

2

Ras in plaats van emancipatie*

- Het Duitse rasdenken komt op als wapen tegen vreemde mogendheden na de nederlaag van het Pruisische leger tegen Napoleon. Hier begint ook de verwarring tussen nationalisme en racisme duidelijk te worden. Immers Duitsland was geen eenheid, het was een lappendeken van vorstendommen en andere staatsvormen die nu aaneengesmeed moesten worden en in dat kader werd de rasseneenheid ook gebruikt. *
- Helaas, zegt Arendt, want daardoor miste men ook zicht op de internationale aantrekkingskracht van Hitler. (77)
- Dat had van voorbijgaande aard kunnen zijn toen Bismarck Duitsland tot eenheid bracht. (Maar ze noemt niet dat Bismarck de Joden ook gebruikte als interne tegenstander om de – andere - Duitsers te verenigen.) Volgens Arendt bracht m.n. het imperialisme de rassentegenstellingen weer in het geding.
- Waar er al veel nadruk lag op stammen en op zuivere oorsprongen van volkeren was dat nog geen rassentheorie omdat daar -met het oog op de waarden van de natie- de gelijkheid van bijvoorbeeld taal voorop stond.
- Arendt gaat ook in op de politieke Romantiek (80/81), maar zegt ook dat de Romantiek tegelijkertijd een persoonsverheerlijking brengt die de rassentheorie verzwakt of relativeert. De bourgeois zelf kan dat niet bieden en dus worden bijvoorbeeld bij Goethe adel en toneelspelers geïntroduceerd als leermeesters voor de jonge Wilhelm. (82)
- * zie link cursusmateriaal voor meer info

Gebrek aan inhoud bij de bourgeoisie leidt tot racisme*

Waar de bourgeoisie wel rijk en welvarend wordt maar geen politieke macht wil, zal ze haar status elders moeten zoeken. Dat doet ze door zich af te zetten tegen andere volkeren die dan bourgeoisie trekjes krijgen toebedeeld. Dat proces loopt uit de hand in vormen van racisme.

Arendt zegt: hier hebben we dan de ingrediënten voor het racisme en antisemitisme:

- Organische ontwikkeling van de geschiedenis langs natuurlijke wetten: de winnaar mag heersen.
- De Übermensch met zijn buitengewone gaven: het hogere mag heersen over de rest.

Dat zijn losse lijnen, maar bij Gobineau (hoogbegaafd en gefrustreerde edelman) komen ze samen. (84)

Ras wordt de nieuwe sleutel tot de geschiedenis*

- Arendt sneert echt in de volgende paragraaf over de manier waarop (zelfs Joodse) schrijvers en andere intellectuelen meegingen in deze semiwetenschappelijke nonsens. Ze heeft al eerder duidelijk gemaakt dat ze weinig op heeft met wetenschappers die uit hun objectiviteitseisen en andere wetenschappelijke eisen losbreken om 'het volk' te gaan leiden. Heidegger zal hierbij vast een rol hebben gespeeld. Intellectuelen gingen hiermee om als het nieuwste vrijblijvende speeltje. (90) Maar de consequenties, weten we nu, waren dodelijk ernstig. Arendt zegt: het is ook een blijk van romantische naïviteit die niet werd gecorrigeerd.

Burke in Engeland*

- Edmund Burke (1729-1797) heeft de Franse revolutie veroordeeld en daarmee ook effect gehad op Duitsland, het andere overwonnen land. Hij noemt de waarden waar de revolutie voor vecht abstracte principes, terwijl het **oorspronkelijk erfgoed** was. Engeland had vrijheid als erfgoed, niet alleen de adel had dat, maar het Engelse volk. (92)
- Gevolg: **vererving en eugenetica** als onderzoeksvelden. Waar fysieke verschillen eerst vooral interessant waren, maar geen bron waren voor slavernij (dat kwam voort uit overwonnen worden of gebrek aan geld), verandert dat nu juist na de afschaffing van de slavernij (1834) in Amerika en het VK.
- Daar kwam nog het idee bij van **evolutionaire vooruitgang**. En als dan het idee opkomt dat niet iedereen even ver is verwijderd van de dieren waar we als mensen van afstammen, dan hebben we de basisingrediënten voor racistische ideeën.

Giftig amalgaan wordt Hitlers basis*

- Darwins strijd om het bestaan wordt nu het 'korte termijn eigen belang' van de bourgeoisie. De natie wordt de beschermer van hun belangen.
- Het idee is dat er een **toegepaste eugenetica** mogelijk zou kunnen zijn, zodat we konden weten wie the fittest is en daarop konden ingrijpen in de menselijke soort. Zoölogen en politiek denkers werken samen aan evolutionistische theorieën. (97)
- **Een grote man** die exemplarisch is voor het ideaalbeeld van de mens. De adel als voorbeeld, maar dan verspreid over een natie. Nationale missie waarbij zelfs nieuwe eenheden gevormd konden worden (VS en VK) of Disraeli, die India zag als hoeksteen van een Engels Imperium.
- Deze naïeve en domme onwetenschappelijke ideeën gaven echter respectabiliteit aan Hitlers programma. Arendt vergeet hier dat ook de 'naïeve fase' grote wreedheden heeft veroorzaakt. (zie college 9)

De sfeer waarin Totalitarisme kon ontkiemen

Het is een combinatie van verschillende rationaliteiten die het mogelijk maakte om de koloniën over te nemen en te besturen, maar met name in Afrika was er ook een sfeer van contact met het irrationale. De natuur en de irrationele (lees onbegrepen) totaal anderen waren én woest aantrekkelijk en angstaanjagend woest.

Die blik op het totaal andere van de witte kolonisten en de zwarte oorspronkelijke bevolking zullen we ook terug zien bij Mbembe.

Beroemd boek in deze context is *The heart of darkness* van Joseph Conrad. (1899 in een magazine, en in 1902 als roman.)

Peters, de beruchte leider in Congo zou inspiratie zijn geweest voor de hoofdpersoon Kurtz:

Moraal loze vrijheid

Kurtz, de handelaar met de grootste opbrengst voor 'The Company', gaat op in de woeste natuur:

"(...) it had taken him, loved him, embraced him, got into his veins, consumed his flesh, and sealed his soul to his own by the inconceivable ceremonies of some devilish initiation." (...) "But his soul was mad. Being alone in the wilderness, it had looked within itself, and, by heavens! I tell you, it had gone mad. I saw the inconceivable mystery of a soul that knew no restraint, no faith, and no fear, yet struggling blindly with itself."

Kurtz is nihilist, maar kan het niet aan. Als goed en kwaad niet meer bestaan, verliest ook zijn inspanning in de jungle - waarvoor hij zijn thuis heeft achtergelaten- waarde. Het is het soort vacuüm waarover Schopenhauer en Nietzsche ook filosoferen. Arendt refereert aan 'Het Grote Spel' en dat is wat er dan overblijft.

Wat begint als iets nuttigs namelijk via Afrika en de Suez de handels route naar India openhouden, eindigt als expansie omwille van de expansie.

De Boeren en de Britten

- Arendt zegt dat de boeren een oplossing hadden die ook bij het koloniale denken hoort: totale segregatie. Mensen die wel en niet op je lijken brengen je wereldbeeld aan het schudden. De Boeren leefden hier los van, want, zoals ook in andere koloniën, was 'going native' het ergste dat je kon doen/overkomen.
- De Boerenoorlog(en)(1880-1902) was, zegt Arendt, een misverstand: de boeren dachten dat de Britten er een rijk wilden stichten, de Britten dachten dat van de boeren.* Maar het gevolg is dat er instituties en denkbeelden ontstonden die invloed hadden op het totalitarisme in Europa. Zo kwam er rassensegregatie waarbij het ene ras het recht kreeg om het andere te overheersen, zo werden concentratiekampen (geen vernietigingskampen) voor zwarten gebouwd en de Jodenhaat nam toe.

* Voor meer info en een filmpje zie <https://historiek.net/boerenoorlogen-afrika-boeren-britten-1880-1902/129117/>

De overheid gaat een rol spelen

- Hetgeen een ingewikkeld verhaal is en wat continenten bestrijkt probeert Arendt hier kort uit te leggen. Niet om de geschiedenis bloot te leggen, maar omdat ze patronen ziet ontstaan die het ontwikkelen van het totalitarisme mede mogelijk hebben gemaakt. Om met Foucault te spreken: ze ziet kiemen van herkomsten. Die kiemen zijn van belang omdat die niet aan deze specifieke context gebonden blijven.
1. Onderscheid tussen groepen.
 2. De overheid gaat bureaucratisch en wettelijk vastleggen dat de belangen van één groep verdedigd moeten worden. (Hiermee wordt het imperialisme)
 3. De enig mogelijke rechtvaardiging van 1 en 2 die mensen -die zichzelf kinderen van de Verlichting achten- kunnen vinden, is die andere mensen hun humaniteit ontzeggen.
- Voorbeeld Rhodes: Hij laat Joden fuseren met zijn bedrijf om hen toegang te laten behouden tot de elite en vervolgens laat Rhodes de Joden onteigenen. Zwarten en Joden verliezen de wettelijke ruimte om mee te doen in mijnbouw of in andere bedrijven.

Legende en ideologie

- Arendt maakt een onderscheid tussen de **legendes** die avonturiers aantrokken en **ideologieën** die een zweem van wetenschappelijkheid hebben én uitgaan van één bron van alle gebeurtenissen. Ze claimen geloofwaardigheid en hebben instituties, regels en wetten om zich waar te maken.
- Dit is legitimiteit op de manier waarop Foucault dat beschrijft. Rassenongelijkheid bij wet maakt, ook al bestaat ras niet echt, dat de wet laat zien dat het bestaat en daarmee heeft het ook praktische gevolgen waardoor zelfs mensen die ras ontkennen als waarheid het erover moeten hebben als feitelijk verschijnsel.

Verschil en overeenkomsten

- Rhodes is een avonturier, Cromer een paternalistisch ideoloog. Toch doen beiden mee aan het grote Spel. Er is een afstandelijkheid ten opzichte van het land waarin ze opereren, want ze blijven er niet en tegelijkertijd hebben ze het idee dat het thuisland niet weet wat zij weten en dat ook niet kan begrijpen. Dus wordt geheimhouding noodzakelijk. Dit zien we ook terug bij Hitlers organisatie: als je loyaal bent weet je meer, maar dit maakt je ook medeplichtig. Verzet laat zien dat je niet loyaal bent, of dat je op zijn minst niet begrijpt wat er in de kolonie van je wordt gevraagd.
- Expansie is het doel. Eerst steunen de wetten de expansie en het racisme maar later gaan decreten wetten vervangen. Niets staat zwart op wit. Degenen die je controleren besturen en geweld aandoen zijn boosaardig of naïef, wel of niet wettig en zelden consistent.

De mens gaat op in het proces

- Dat beeld is er al enige tijd in de filosofie, maar wordt nu ook politiek werkelijkheid. T.E Lawrence wist nog dat hij deel uitmaakte van het Grote Spel en dat hij zelf niet zo groot was, zegt Arendt nostalgisch.
- 'Witte huid als deugd' in Afrika wordt ontdekt door het plebs.
- Veroveraars geloofden niet meer in universele geldigheid van eigen wetten.
- 'Heersen en overheersen' werden aangeboren witte westerse aanspraken.
- Drakendoders werden een hoger ras of werden bureaucraten en geheimagenten die het Grote Spel speelden.
- De beste zonen van het vaderland werden ingezet voor mysterieuze krachten over de hele wereld (Rhodes) i.p.v. voor het vaderland.
- Ethische bezwaren kunnen niet meer in de weg staan van de witte heerschappij
→ Kortom alles is klaar voor Hitler. (156)